

Yuvarlak Masa: Küreselleşme ve Güç İlişkileri

Riccardo Bellofiore-Alan Freeman-Hugo Radice

Uluslararası ilişkileri biçimlendiren en temel dinamiklerden biri olan sermayenin küreselleşmesi ve karşı-küreselleşme olguları üzerine alanın üç önemli iktisatçısı Freeman, Radice ve Bellafiore ile Praksis Yayın Kurulu olarak yaptığımız yuvarlak masa toplantısını yayımlıyoruz.

Son zamanlarda literatürde çok sık karşılaştığımız “küreselleşme” kavramı size ne ifade ediyor?

FREEMAN- Oldukça bulanık olan küreselleşme kavramı üzerine genel olarak durmaktansa, sermayenin küreselleşmesinde gerçekte neler yaşıyor, ben daha çok bunun üzerine durmak istiyorum. Küreselleşmenin etkisi değişik ülkelerde tamamen farklılaşıyor; küreselleşmenin iktidara etkisi sizin zengin bir ülkede mi fakir bir ülkede mi yaşadığınıza göre değişir.

Gelişmekte olan ya da bir üçüncü dünya ülkesinde, görebildiğim kadarıyla aşağı yukarı bütün ampirik vakalarda, sermayenin egemen olduğu dünya pazarına katılmanın etkisi parçalanma oluyor. İşte Sovyetler Birliği'nin, Yugoslavya'nın dağılması var, Hindistan'da, Meksika'da ve başka yerlerde ayrılıkçılık eğilimleri görüyoruz. Belki o kadar büyük ölçekte olmasa da Çin'de de parçalanma eğilimleri güçleniyor. Tarihin daha önceki zamanlarında da aynı sermaye küreselleşmesi süreci, Avusturya İmparatorluğu'nun ve Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılması ve Afrika'nın bölünmesi gibi sonuçlara yol açmıştı.

Buna karşılık, günümüzün zengin ülkeleri daha geniş bloklamalara yöneliyor. Bence bunun nedeni, yeniden yapı-

landirilmiş bir küresel piyasanın içinde yer almak ve onu yönlendirmek için geniş ölçekli bir üretime duyulan ihtiyaç. Ayrıca modern teknolojinin örgütlenmesini ve yoksul ülkelerin piyasalarının yönlendirilmesini temin etmeye yetecek derecede bir ölçek ekonomisinin yaratılması da bir başka neden. Bu nedenlerden dolayı daha geniş ölçekte çalışmak gerekiyor.

Nihayetinde neler olabileceği ile ilgili olarak üç tane temel görüş ya da model var. Bir tanesine göre üç geniş blok tek bir blok halinde işlemeye başlamış durumda. Kuzey Amerika, Güneydoğu Asya ve Avrupa arasındaki sınırlar yavaş yavaş kaybolacak ve en azından zengin ülkelerde tek bir küresel sermaye oluşacak. Bu sermaye dünyanın dörtte üçünü terk ediyor, ama en azından dünyanın yaklaşık dörtte birini kapsayan birleşik bir mali, endüstriyel ve ticari yapıya sahip olacaklar.

Öteki tez, bloklar arasındaki rekabetin arttığını ileri sürüyor. Teze göre, zengin ülkeler tarafından yönlendirilen bölgesel bloklar arasındaki farklılaşma ve rekabet, onlar hareket alanını genişletmek, ekonomik üstünlüğü ele geçirmek ve hatta hayatta kalabilmek için çabaladıkça daha da artacaktır.

Üçüncü tez ise, tek bir ulusun hegemonik olduğunu ve ileride de hegemonik kalacağını iddia ediyor. Geçen yüzyılda bu rolü İngiltere oynadı, 1950'lerde ise Amerika. Bu anlamdaki hegemonya, lider ülkenin refaktan belki de daha fazla pay alsa bile dünyanın geri kalan ülkeleri için daha fazla yarar sağladığı anlamına gelmektedir. Lider ülkenin dünya sistemini hem mali hem de ticari ve hatta siyasi olarak organize edebilme biçimindeki hegemonik hakları her ne kadar istenmese de, bu sözü edilen yararlar –artan hayat standartları, yeni ürün ve teknolojilere erişim, ekonomik istikrar – bu ülkenin lider olarak kabul edilmesini sağlamaktadır. İşte bu nedenle “Britanya Barışı” (*Pax Britanica*) ya da “Amerika Barışı” (*Pax Americana*) gibi deyimler ortaya atılmaktadır. Bu bakış açısına göre, ABD bu türden bir dönemi kurabilir. Bu türden bir “Altın Çağ” da, ABD himayesi altında yeni teknolojilerin kullanımı dünyanın geri kalanını *Tarihin Sonu*'na taşıyacaktır. Ayrıca bu teze göre her geçen yıl bir başka onyıla er-telense de, liberal bir cennetin bizi beklediğinden eminiz.

Bana göre birinci ve üçüncü tezlerle karşı kanıtlar çok açık. Tarih İngiltere'nin hegemonyasını koruyamadığını ve hegemonyanın sonunun sanayi ülkeleri arasındaki vahşi bir rekabete yol açtığını göstermiştir. Bu vahşi rekabet önce savaşa, sonra Rusya ve Orta Asya'nın büyük bölümünün dünya piyasasına bas kaldı-

rişından sonra geriye ne kaldıysa yeniden paylaşılmasına ve daha sonra da başka bir savaşa yol açmıştır. Tarih hep şaşırtıcı yenilikler ortaya çıkarmaktadır. Buradan bakınca ABD'nin aynı yolda tökezlemeyeceğini söylemek mümkün değildir. Öte yandan, şimdiye kadar ABD'nin bu yolda mesafe aldığını da kabul etmek gerek. ABD'nin hegemonyasıyla rekabet edebilmek mümkün değil ve bu hegemonya katlanan bir kıtlığa yol açıyor; nihayetinde diğer ülkelerin tasarruflarını azaltıyor ve bu üç blok arasında git-tikçe artan bir rekabeti üretiyor.

Sanırım küreselleşme “teori”sinin zayıflıklarından birisi, bir çok savunucularının devasa, otomatik ve kaçınılmaz olarak gördüğü büyük değişimler hakkında soyut bir biçimde konuşması. Ama yaşanan tarihe ve yaşanan gerçeklere bakmak gerek. Esasında küreselleşmenin bugünkü aşaması, açıkça ABD tarafından desteklenen belirli bilinçli siyasal değişikliklerle birlikte 1980’lerde başladı. Bu ne bu piyasanın kendi içinden ürettiği içsel bir süreçti, ne de uzun vadeli bir eğilimdi. Bu bir dönüm noktasıydı ve bir mühendislik eseri idi. Tabi ki bu, bu mühendisliğin bir süreden beri işlemede olan piyasa güçlerini kullanmadığı anlamına gelmiyor.

Ancak 1980’ler ve dünya birikiminin bugünkü aşaması, IMF ve Dünya Bankası politikalarını, şu anda aşıkardığımız tamamen yeniden yapılandırılmış dünya ticaretine, GATT türündeki iki taraflı mutabakatlardan vazgeçerek DTÖ türü çok taraflı anlaşmalara doğru dönüştüren bir piyasa liberalleşmesi dalgasıyla birlikte açıldı. Bu dönüşüm keskin ama siyasi olarak örgütlenmiş bir hareketin sermaye ve mallar için tek bir piyasa yaratmasını da içeriyordu. Bu kurumsal değişikliklerin bilinçli olarak oluşturulduklarına dair bir sürü kanıt vardır.

BELLOFİORE- Son yıllarda birbirlerini tamamlayan sorular ve devam eden tartışmalardan biri, meta piyasasında, üretimde ya da sermayenin hareketlerinde global eğilimlerin var olup olmadığı. Bir diğeri, tümüyle küresel bir ekonomiye doğru bir eğilimin ya da böyle bir ekonominin gerçekliğinin olup olmadığı. Üçüncüsü de, düzenleme yaklaşımı çerçevesinde, su sıralarda içinde bulunduğumuz durumun kapitalizmin tümüyle yeni ve tutarlı bir aşaması olup olmadığı.

Bunlar birbirinin aynı sorular ya da tartışmalar değil ama birbirleriyle ilgililer. İlk iki soruda, ‘hiper’ küreselleşme teziyle, ‘zayıf’ küreselleşme tezinin karşı karşıya getirildiğini, üçüncüsünde de söz konusu olanın, varolanın tümüyle yeni bir post-Fordist model olduğu fikri olduğunu görüyoruz.

Ben, özellikle meta ve sermaye piyasası bakış açısından, dünya ölçeğinde güçlü, birleştirici eğilimlerin olduğu çerçevesinde, gerçekte zayıf bir küreselleşmenin olduğu fikrinin ılımlı bir savunucusuyum. Ama bu bölgeler arasında, özellikle meta piyasası bağlamında farklılıklar olmadığı anlamına gelmiyor. Uluslararası açıklığın, örneğin, Avrupa ya da Amerika'nın ekonomik açıklığının, sınırlı olmasına karşın, uluslararası imalat ve hizmet sektörü şirketlerinin, bu ekonomilerle sıkı ilişki içinde olduğu doğru. Bu nedenle, zayıf küreselleşme ve bölgeselleşmeye vurgu birlikte giden şeyler. Bunun da gelişmekte olan ülkelerde ve üçüncü dünya ülkelerinde farklılıklar yarattığına inanıyorum.

Burada, yeni endüstrileşmiş, gelişmekte olan ve gelişmiş denilen ülkelerin çok ayrıntılı bir analizine sahip olmamız gerektiğini ekleyeceğim. Varolan krizi düşünürsek, Avrupa, Japonya ve Amerika arasında gerçek bir fark var. Amerika için Japonya 'dışsal', yabancı bir ekonomi değil, daha çok, içsel bir mesele. Bu, sermayenin özgürleşmesiyle, Doğu Asya krizini açıklıyor. Siyaseti ekonomiden ayıramayız, ya da ekonomiye homojen bir gerçeklik olarak bakamayız. Ekonomik politikalar bağlamında çok büyük farklılıklar var ve biz hala birleşmiş bir dünyadan hayli uzaktayız. Öte yandan, gelişmekte olan ülkelere kendi farklılıkları içinde bakmalıyız. Güneydoğu Asya ülkelerinin, Latin Amerika ya da eski Komünist ülkelerin, Afrika ülkelerinin durumlarını birbirlerinden ayırmalıyız. Güçlü sermayenin 'çevresi' olmakla, bazı bölgesel bağlantılar kurmak arasındaki farklı kutuplaştırıcı eğilimlerle tanımlanabilecek çok farklı durumlar var.

Bu doğru olsa da, bu karmaşık süreçte, küresel eğilimlerin var olduğunu, onların yalnızca birer mit olmadığını düşünüyorum. Eğer, bilinen sermaye piyasası içinde, en belirgin küreselleşme sürecine bakarsak, 1990'larda bu küreselleşme sürecinin nasıl istikrarsızlığı, mali istikrarsızlığı arttırdığını ve gelişmiş alanlara, en çok da Amerika'ya inanılmaz bir sermaye akışı yoğunluğu içinde sonlandığını görmek şaşırtıcıdır. Tam olarak en gelişmiş küresel konum, sermaye piyasalarından biri, daha önce emsali olmayan refah ve iktidar yoğunlaşmasını belirliyor; bu da Amerika'nın aktif siyasası ile siyasal olarak yaratılıyor. Bu nedenle, hiper küreselleşme tezine inanmıyorum, zayıf bir küreselleşmenin var olduğunu düşünüyorum, bu da ayrıntılandırılmış bir biçimde analiz edilmeli. Yine de, olup gidenin birleştirici, dünya-ölçekli bir süreç olduğunu, bunun birçok açıdan bütünleştirici olmaktan ziyade, farklılaştırıcı olduğunu vurgulamak istiyorum.

rum. Örneğin, üretimin küreselleşmesi denilen şey, yerel ögele-
rin gitgide daha çok ilişkili olduğu konumlar hiyerarşisi yaratı-
yor, küreselleşme denilen şey bu. Bu da mali ölçekte yoğunlaşma
eğilimiyle ve mülkiyetin yeni biçimlerinin yaratılmasıyla beraber
gidiyor: İşçi, bireysel tasarruf eden biri olarak, emeklilik fonu gi-
bi şeylere katıldığında, sermayenin bir parçası oluyor, kendi ken-
disini sömürüyor. Aynı zamanda küçük ve orta ölçekli işletmele-
rin taşeron kullanımının yayılmasına tanık oluyoruz. Bu, işçi sen-
dikalarına ve işçilere karşı saldırılarla, aslında emek piyasasının
parçalanmasını beraberinde getiriyor. Tüm bu süreçler işçi sını-
fını bölüyor ve aslında bildiğimiz anlamda bir işçi sınıfı fikrini
yok ediyor. Hemen hemen her yerde, tepeden ya da bu saklı ger-
çek süreçlerle olsun, ortak bir sınıfın parçası olma algısı belirsiz
bir hale geliyor.

Sonuç olarak, homojen olmayan, bölünmüş bir işçi sınıfı ile
beraber giden uzun-erimli bir sermaye birikim süreci aşamasın-
dayız. Bu dünya ölçeğinde tümüyle yeni birşey. Bu durum, yak-
laşan sermaye kriziyle değişebilir. Bilinçli toplumsal mücadele ve
siyasal eylemlerle değişmelidir. O zaman sorun, bu zayıf küresel-
leşme krizine nasıl müdahalede bulunulacağıdır.

Küreselleşme ve ekonomik eşitsizlik arasındaki ilişki çok da
basit değil. Tabii ki küreselleşmenin ekonomik eşitsizliği artırdı-
ğına katılıyorum. Ama, ekonomik eşitsizliğin hızla artmasının,
kendi başına solun yeniden yapılanması lehinde bir şey olduğu
konusunda şüphelerim var.

Liberal ekonomik düşüncede eşitsizliğin nasıl yorumlandığı-
na bakılırsa, bu açıkça görülebilir. Adam Smith'e bakalım.
Smith, ekonomik eşitsizliğin büyüme için iyi olacağı, toplum için
iyi olacağı düşüncesindeydi, çünkü büyüme, ona göre, ücretli iş-
çiler için en başta gelen iyiydi. Yani, birikim hızlandıkça, daha
çok iş olanağı ve daha yüksek ücret. Bu dilencileri "çalışan yok-
sullara" dönüştürdü.

Şimdi, 1980'lerdeki epey farklı bir argüman; yani Hayek'in
argümanı. Kabaca özetlersek, Hayek'e göre, ekonomik eşitsizli-
ğin işçiler lehine olacağını, tümüyle yoksul olmaktan daha iyi bir
durum olduğunu bilemeyiz. Ama kesin olan şey, toplumsal dağı-
tım ve üretim örgütlenmesinin herhangi bir diğer türünde olduk-
larından daha iyi durumda olacaklarıdır. Gitgide yoksullaşabilir-
ler, ama bir rekabet içindeler, ve sistemi değiştirmek, herkesin
yoksulluğuna neden olacak birşeydir.

Ne yazık ki, ekonomik eşitsizlikteki artış, siyasi havada bir

değişimin göstergesi olmadığı için, bu argümanlar, son yirmi yıldır ikna edici bulunuyor. Seattle ve Cenova'daki gösteriler, varolan düzenin meşruluğunu yitirmeye başladığının göstergesi. Ekonomik eşitsizliğin artması bir argüman olarak kullanılabilir ama, kendi başına kapitalizme karşı bir argüman değildir. Reformizm için bir argüman olabilir. Eksik olan, siyaset ve ekonomik siyasa bakış açısından üretilecek bir alternatif.

Örneğin, sermayenin krizine, kapitalist bir yanıtın mümkün olmadığını ya da bunun yalnızca reformist bir yanıt olduğunu düşünmüyorum: bir diğer yanıt iş ve savaş türü bir çözüme; kamu harcamalarına dayanan ekonomik büyümeye geri dönebilir. Bu arada, bu hiçbir ayrım yapmadan, devletin ve Keynesçiliğin sonundan bahseden sol tarafından da açıkça reddedilen bir şeydir.

Keynesçi altın çağın sonunun ve büyümenin hızlanmasının soldan; yirmi yıldan fazla devam eden anti-Keynesçi politikalar ve yavaş büyümeden sonra şimdi karşı karşıya kalmak zorunda kaldığımız aynı sorunu tanımlayan siyasi mücadelelerden kaynaklandığını düşünüyorum: ne üretileceği ve nasıl üretileceği sorunu. Korkarım ki, Seattle hareketi bu soruyu yeterince ve derinlikle tartışmadı.

Günümüz dünyasında küreselleşme güç ilişkilerini nasıl bir dönüşüme uğrattırıyor?

RADICE - Küreselleşmeyi anlamaktaki büyük sorun, tartışmaları yapılandıran kavramların burjuva ideolojisine dayanmasıdır, ve [bu kavramlar] eleştirel çözümlenmeye tabi tutulmalıdır. Baskın burjuva yaklaşımına göre, küresel düzeyde piyasa temelli bir toplumsal düzen (dünya ekonomisi), ulusal düzeyde de devlet temelli bir toplumsal düzen (ulus devlet) bulunmaktadır ve bu ikisi karşılıklı olarak birbirine zıttır [antagonistiktir]. Bazı yazarlar, küreselleşmenin ulus devleti dünya ekonomisine tabi kıldığını savlamaktadırlar: Neoliberaler bunu yararlı görmektedir çünkü [küreselleşme] devleti geri çekmekte ve herkesin dünya piyasasında 'özgür bireyler' olarak işlev görmesine izin vermektedir, diğer yandan sosyalistler devleti, insan haklarının ve serbest piyasanın eşit olmayan sonuçlarına karşı sosyal korunmanın kaynağı olarak savunmaktadır. Diğer yazarlar bu sava kuşkuyla yaklaşmakta ve ulus devletin hükümran olmayı, siyasal olarak meşru olmayı sürdürdüğünü ve halen ekonomik küreselleşmeyi popüler ve demokratik amaçlara tabi kılabilceği savını ileri sürmektedir.

Diğer yandan, kapitalizmde devlet, en az piyasa kadar kapitalist sınıfın hakimiyetini/iktidarını sürdürmenin merkezinde yer alır: O bir kapitalist devlettir. Sınıf iktidarının arenaları olarak, piyasa ile devlet arasındaki ilişki sürekli meydan okumalara maruz kalmakta ve sürekli değişmektedir: Biz, kendisine karşı olan mücadeleyi bilgilendirebilecek [bilinçlendirebilecek] bir kapitalizm eleştirisini geliştirmek için, onun [piyasa ile devlet arasındaki ilişkinin] tarihsel evrimini çözümlüyoruz. Bunu yapma çabası içinde, neyin olup bittiği, gelişen olay ve buhranların nasıl yorumlanması gerektiği konusunda anlaşmazlıklar ortaya çıkmaktadır. Bana göre bir bütün olarak sistemle -dünya sistemi ya da küresel kapitalizm- başlamak ve sonra çözümlenmemizi genelden özele ve bunun tersine götürerek, bir olayın özel bir durum mu yoksa daha geniş sonuçlara/etkilere mi sahip olduğunu yargılamaya çalışarak, gerçek olaylarla karşılaştırabileceğimiz daha ayrıntılı çözümlenme nesnelere bölmek/indirmek anlamlı gelmektedir.

Böylece, Hannes Lacher'ın ortaya koyduğu gibi, devletin ve dünya piyasasının birlikte evrimine ve kapitalizm ortaya çıktıkça ve genişledikçe bu ikisinin aldıkları farklı biçimlere bakarak 'küreseli tarihselleştirmek' zorundayız. Piyasaya ile devlet, ya da serbest ticaret ile korumacılık arasındaki zamandışı bir zıtlık/ikilik yerine, farklı tarihsel dönemlerde çok farklı biçimler buluyoruz. Marksistler kapitalizmin dönemleştirilmesi üzerinde çok tartıştı, çünkü böyle bir yaklaşım kapitalizmin kendisinin tarihsel bir toplum biçimi olduğunu, tarihi aşan, değiştirilemez doğal bir biçim olmadığını vurgulamaktadır.

Küreselleşme diye adlandırdığımız şey, o zaman, dünyayı 1870'ler civarından 1970'e kadar dünya ekonomisini çerçevelemiş ulus devlet üzerine kurulu 'uluslararası' düzenden bir ayrılış/dönüş/değişmedir. Ulus devlet, endüstriyel kapitalizmi Britanya'dan Avrupa'nın geri kalanına, Kuzey Amerika'ya, Asya ve Afrika'ya yayan siyasal çerçeve oldu. Burada, devletin rolünde ve devletler arasındaki çatışmalarda, özellikle Avrupa'nın endüstri-öncesi deneyimi ile önemli bir biçimsel süreklilik bulunmaktadır: Portekiz, İspanya, Fransa, Hollanda ve İngiltere arasındaki ticari liderlik için verilen savaş, ve 1648'deki Westphalia anlaşmasına dayanan/giden diplomasi sistemi. Ancak ulus devletler arasındaki etkileşimin içeriği doğal olarak endüstriyel kapitalizmin yayılması ile değişir, çünkü rekabet artan biçimde ticaretin askeri denetiminden çok endüstriyel üretkenlik temelli olmaya baslar.

Her durumda 1870'den 1970'e, her yerde sermaye birikimi ve siyasal hakimiyet ulusal bir temelde örgütlenir duruma gelmiştir. Bu, 'birinci dünya'da, sonunda, liberal kapitalizmin buhranından ve faşizme karşı mücadeleden doğan Keynesçi refah devleti biçimini alır. Üçüncü dünyada, emperyal koloncilik yerini devlet-önderliğinde sanayileşme merkezli bir ulusal kalkınma modeline bırakır. Hatta, komünizmin 'ikinci dünya'sında ekonomik ve toplumsal düzen, devletin rolünü ulusal öz-yeterlilik ve merkezi planlamanın aşırı bir biçimine taşıyan ulusal kalkınmanın aynadaki bir yansımasıdır.

Yaklaşık 1970'den beri olan şey kapitalizm içindeki bütün gerilimlerin su yüzüne çıkmasıdır. 1965 ile 1975 arasında, savaş sonrası 'altın çağ'ın var zannedilen uyumunu darmadağın eden, şaşılacak sayıda şey oldu: Armstrong, Glyn ve Harrison, *Capitalism Since the War* (Savaştan Bu Yana Kapitalizm) adlı kitaplarının ilgili bölümüne '[Her]şey Dağılır' [*Things fall apart*] başlığını vererek bunu iyi yakalamaktadır. Kapitalizm için zorluk, bu buhranın ekonomik ile siyasal arasındaki ilişkiyi yeniden kurma gereğini vurguluyor olmasıdır. Bu ikisinin ayrı kalması kapitalist sınıf hakimiyeti/iktidarı için yaşamsaldır, böylece ekonomik alan, demokratik meydan okuyuşa çok daha fazla açık olan siyasal hakimiyet/iktidardan çok, öncelikle özel mülk tarafından yönetilme sürdürülecektir. Devletlerarası ilişkiler düzeyinde, sol için bu sorun Birinci Dünya Savaşı sırasında Lenin ile Kautsky arasında olan tartışma tarafından tanımlanmıştır. Kautsky, 'ultraemperyalizm' kuramında, önde giden kapitalist çıkarların sonunda maliyetli düşmanlıklarını bir kenara bırakıp çalışan kitleleri ve dünyanın kaynaklarını sömürmek için bir araya geleceklerini ileri sürmüştü; Lenin, emperyal düşmanlıkların önce savaşa yol açacağını ve bunun çalışan sınıflar üzerine getireceği yükün [bu sınıfların] ayağa kalkıp kapitalizmi alaşağı etmelerine yol açacağını savlamıştır. Lenin bu beklentiyi devletin ekonomik çelişkileri çözmekte artan rolünü vurgulayan, kapitalizmin tarihsel bir çözümlenmesi üzerine temellendirmiştir: rekabetçi kapitalizm tekeli kapitalizme dönüşür ve devlet kapitalizminin biçimlerine yaklaşırken, sınıf iktidarının temelleri de giderek daha fazla görünür olacaktı. Lenin'in görüşü 1945'e kadar süren buhranlar ve çatışmalardan doğmuş gözükmektedir.

ABD'nin hegemonyası altında şöyle ya da böyle istikrarlı bir savaş sonrası rejimin kurulması, çoğu kuramcı tarafından, daha az emperyal olan güçlerin ve bölgesel 'alt-emperyalizmler'in he-

gemonyasını kabul ettiği ve meydan okumaktan kendini alıkoyduğu, üçüncü bir alternatif, - 'süper emperyalizm' alternatifi olarak görülmüştür. 1970'e gelindiğinde, diğer yandan, emperyalizmin her üç türünün de (ultraemperyalizm, emperyal düşmanlıklar ve süperemperyalizm) devletlerarası sistemde bir araya getirilmiş olarak ortaya çıktığını kabul etmek daha uygun görünmekteydi. Sermayenin yapılarına bakarak, içinde rekabet etmenin özgürlüğünü her yönden tadabilecekleri uyumlu bir 'ultraemperyalizm'i tercih etmeye eğilim gösteren, sahipliği, finansı, üretimi ve satışları etkin bir biçimde küresel kapsama sahip olan, bazı ulus ötesi 'fraksiyonlar' tanımlayabiliriz. Sermayenin diğer bölümleri halan öncelikle ulusal ya da bölgesel bir temelde örgütlenmekte ve 'kendi' ulus devletleri ile olan öncelikli ilişkileri sayesinde, diğer güçlerle olan bir düşmanlık ilişkisinde, rekabetçi avantajı elde etmeyi istemektedirler. Kimi diğerleri de en fazla ABD'de yatırım yaparak ya da ABD çıkarları ile aynı çizgiye gelmeyi teşvik ederek, 'süper emperyalist' ABD devletiyle ilişkili olarak kendi birikim stratejilerini geliştirmek kaygısındadır. Devletler arasındaki siyasal ilişkilerde bu farklı eğilimler, şu anda 'yönetişim' olarak adlandırılan bir biçim çoğalmasına/çoklanmasına yol açmaktadır. Ulus ötesi devletler-arası kurumların büyümesi tekçi bir küresel yönetim sistemine olan gereksinimi yansıtmakta, diğer yandan ABD, Japonya ve AB (ya da tam olarak G7 ya da G8) 'üçlüsü' süren emperyal düşmanlığı temsil etmektedir. Bu yapıların ikisi de, bunun karşısında, üçüncü dünya üzerindeki dikey bir emperyal hakimiyet ilişkisini yapısal uyum ve 'devlet başarısızlığı' biçimlerinde, desteklemektedir. Bu yüzden ekonomik ve siyasal yapıların karmaşık bir bileşimi bulunmaktadır: Herşeyin üzerinde bir küresel kapitalizm sistemi, tek bir sistem bulunmakta, ancak dünyanın farklı parçalarındaki, farklı alanların bütüne uyumuna ilişkin koşullarda çok büyük farklılıklar bulunmaktadır.

İktidar ilişkileri hakkındaki esas soruya ilişkin olarak, sınıfın küresel coğrafyasını ele almak ve özellikle de 1950'lerin ve 1960'ların bağımlılık kuramlarının merkezi yapıtaşlarından biri olan 'komprador burjuvazi' düşüncesine dikkat çekmek istiyorum. Gerçekten bağımsız ulusal kalkınma yolları inşa etmeye yönelik girişimlerin genel başarısızlığı, bu bakışa göre, ulusal burjuvazilerin zayıflığına, ya da hatta yeni sömürgeci ekonomik çıkarlara bağlanmak yoluyla 'ulussuzlaştırılma'larına sıkı bir biçimde bağlıydı. 1990'lara gelindiğinde, bu oldukça fazla evren-

selleşmişti. Bütün [heryerdeki] burjuvazilerin 'kendi' ulus devletlerine siyasal bağılılığı azaldı: IMF'nin neoliberal ideolojisini ya da 'Washington uzlaşmasını', böylece ortaya çıkan bir ulusötesi burjuvazinin parçası haline gelerek benimsediler. Ancak ulusçu siyasetin bu dağılmasına, çalışan sınıfların dağılması da eşlik etti. Gelişmiş kapitalist ülkelerde bu, sendika üyeliğindeki düşüşte ve ulusal toplu pazarlık ve korporatist siyasal uzlaşma yapıları gibi temel prensiplerin erozyonunda görünür durumdadır. Hollanda gibi bazı ülkelerde yeni bir 'esnek' korporatizm inşa etmek siyasal olarak yapılabilir, ama bu istisnai [bir durum]dir. Aynı dağılma eğilimi üçüncü dünyanın büyük bir bölümünde de örgütlü emeği etkilemiş görünmektedir. Bu önemli bir kötümserlik sorununa yol açmaktadır: Emeğin, devleti ele geçirecek ve dönüştürecek türde bazı seçimsel [electoral] meydan okuyuşları örgütleyen bir değişim ajanı olduğu dair geleneksel düşünceyi kaybetmiş görüyoruz.

Kapitalizmin bugün önerdiği şey neoliberal bir evrensel piyasa fantezisi, post-Fordist bir esnek ve ödüllendiren çalışma ve oyun hayalidir. Biz bunu bir aldatmaca, devletler arasındaki içindeki çok büyük refah ve güç eşitsizliklerinin ve dünya kaynaklarının kısıtlanmayan yağmasının bir maskesi olarak görüyoruz. Seattle'deki protesto, neoliberalizme karşı çok geniş bir koalisyon için bir potansiyel olduğuna işaret etmiştir. Kısmen bu, tam da küreselleşme, ortak sorunlar ve aynı zamanda kullanılabileceğimiz yapılar ve ağları üreterek, insanları birbirine bağladığı için olmuştur. Ancak kapitalizmin ekonomisinin bizi bir araya getirmesini beklemek zorunda değiliz. Eğer tarihsel olarak örgütlü emeğin yükselişine bakarsanız, bu [yükseliş] yalnızca işçileri fabrikalarda bir araya getiren sermayenin yükselişinin sonucu değil, ama daha çok işçilerin yaratıcı mücadelesinin sonucudur. Bu nedenle, farklı ilerici güçler tarafından çok farklı amaçlar için savaşıldığı yönündeki karamsarlığı reddediyorum. Dağılmış küresel proletaryanın herhangi bir parçasının karşısına çıkan koşullardaki herhangi bir değişme küresel kapitalizmin ortak çerçevesine ilişkin olarak anlaşılabilir. Bu nedenle Zapatistalar, Güney Meksika'da *latifundistas* tarafından toprak ve kaynaklara daha fazla el konulması ile Meksika devletinin NAFTA'ya katılımı arasındaki bağlantıları tam olarak gördü ve bunu küresel ticaret ve finanstaki gelişmelere bağladı. Benzer bir durum, Güney Kore'de yüz binlerce işçiyi işlerinden fırlatıp atan 1997-8 buhranı için de söz konusu. Bizim görevimiz insanların ortak çıkarlarını

anlayabilecekleri ve bölünmüşlüklerinin üstesinden gelmeyi ve dünyalarını dönüştürmeyi olanaklı kılacak bir ortak vizyonu inşa edecekleri araçları sağlamaya çalışmaktır.

Sol grupların ve partilerin siyasal mücadelesinde ulus-devletin rolü nedir? Seattle tipi eylemleri nasıl değerlendirmek gerekir?

FREEMAN- Bir kere küresel düzeye ulaşmışsanız, her yerel eylemin küresel bir etkisi vardır. Bu durumun belki de en açık örneği Ortadoğu'daki olaylardır. Burada, belli bir coğrafi anlamda bakarsanız, Filistin ve İsrail arasında, ya da daha doğrusu İsrail ve Filistin arasında tamamen yerel bir çatışma geçmektedir. Ama bu çözülemeyen yerel kriz sürekli olarak küresel düzeye doğru fırlıyor.

Bana göre dünyanın durumu, Amerika'nın hegemonik lider olarak statüsünü sadece dünyanın diğer ülkelerine sermaye ihraç ederek koruyamadığı ve dünyayı kendi parasıyla yeniden kuramadığı gerçeğiyle yapılmış durumdadır. Bu nedenle ilk olarak ABD gittikçe artan bir şekilde sadece parasıyla değil aynı zamanda ordusuyla da dünyayı yeniden yapılandırmak zorundadır. Bu durum ise devleti tam olarak dünya sahnesinin önüne koymaktadır. İkinci olarak ise, ABD -tamamen ilk sürece içerilmiş bir biçimde- dünyanın artarak çoğalan birçok bölgesinde siyasal istikrarın temellerini yıkmaktadır.

Sonuç olarak, daha sonra küresel düzeye sıçrayan görünüşte yerel krizler sürekli biçimde yaratılmaktadır. Bu durum giderek artan biçimde devletin ne yapması gerektiği sorusunu merkeze alan krizlere yol açıyor. Zira devlet, birçok insan için temel sorunlarının çoğunu çözebilecek kaynakları harekete geçirebilme ümidi taşıyan tek araç.

Yüksek derecede istikrarın olduğu yerde bile aynı süreç geçerlidir. Londra'yı bu duruma örnek olarak verebilirim. Bu şehir dünya sermayesinin buraya yönelişinin ve finans ve işletme hizmetlerinin uzun süreli yükselişinin ardından çok sayıda insanın işgaline uğradı ve böylece işyerine gidebilmek neredeyse imkansız hale geldi.

Sadece Londralıları etkileyebilecek görünen yerel tartışmalar hızlı bir şekilde genelleşti. Sermayenin kendisi bile demiryollarının ve metronun nasıl işletileceği ve devletin rolünün ne olması gerektiği konusunda bölünmüş durumda. Çünkü, dürüstçe söylemek gerekirse özelleştirilmiş demiryolları çalışmıyor, kelimesi kelimesine söylersek, belki de trenlerin çalışmadığı Mussolini

günlerine geri dönme tehlikesi var. Bu sorunu daha fazla özelleştirme ile mi çözersiniz, yoksa daha fazla ya da daha değişik bir devlet müdahalesiyle mi? Bu bir ulusal politika meselesidir.

Ancak, dünya ulusları özelleştirme konusunda bölünmüş durumda. Buna sermayenin yeni üretici bir kapasite yaratmak yerine, varolan kapasiteyi, öncelikle de önceki devlet kapasitesini basitçe ele geçirdiği ve yeniden yapılandırdığı saldırgan bir küreselleşmesi neden oluyor. İngiltere'de Londra'daki demiryolları ile ilgili tartışma karmaşık bir küresel tartışmanın parçası oldu. Ki bu tartışma esasında, en başta ulus devletlerin ne yapması gerektiği ile ilgili bir tartışmaydı. Böylece en coşkulu küreselleşmeciler bile, sabah olunca işlerine gidemeyince devletin bu işle uğraşmasını istiyor.

Küçük bir noktadan çıkarak – bir bankacının sabah işine nasıl gideceği – küçük bir yerel durum küresel düzeye taşındı. Bu nedenle ben Hugo'nun sendikacılık hakkında söylemiş olduklarına pek ikna olmadım. Esasında, özelleştirilmiş demiryollarının olması gerektiği gibi çalışıp çalışmadıkları tartışmasındaki örgütlenmenin çoğu, yeniden canlandırılmış ve militan sendikalar tarafından gerçekleştirildi. İngiltere'de, yani Hugo'nun kendi memleketinde sendikalar ardı ardına militan ve solcu önderliğe getirdi. Ama biz yıllarca “modernleştiriciler”den, sendikaların yok olmaya doğru gittiğini duyduk. Birdenbire sendikalar geri döndü. Sendikalar üyelerini, kendilerinin geçerliliğini, kendi yerel mücadelelerinin küresel önemini isteksiz de olsa kabul eden kamuoyuyla birleştirerek, kendisini belirli bir halkçı anlayış sayesinde yeniden yapılandırıldı.

“Küreselleşme”, bu nedenle küreselin yerel olana etkisi kadar, yerel olayların küresel sahnedeki etkisiyle de ilgili birşeydir. Küçük bir devlet ya da dünyanın küçük bir parçasındaki olaylar –ister Afganistan, ister Chiapas, ister Porto Alegre isterse de Batı Şeria olsun – küreselleşmenin bugün aldığı şekle gelmeden önceki dönemden çok daha büyük etki yaratmaktadır. Diğer bir deyişle, küreselleşme tezinin kendisi, yerel olayların ve yerel devlet eylemlerinin artık bir etkiye sahip olmadığı görüşüyle çelişir. Yerel eylem, yerellekle *sınırlarlandırılmaz*; insanlar, onlara izin veren küresel güçler koalisyonunu bir araya getirebilirlerse devletler arasında hareket edebilir – fakat bu durum genel olarak, onlara izin veren dünya güçleri arasındaki ilişkilerin güvenliğini sağlamadan hareket edemeyecekleri gerçeğinin ifadesinden başka bir şey değildir; yani büyük sonuçların gittikçe daha fazla bir biçimde güç tarafından belirlendiği bir dünyada yaşıyoruz.

Amerika güce fazlasıyla sahip olduğu için dünyayı bu şekilde yönetmektedir. Avrupalılar aynı amaca ittifak yaparak ulaşmak zorundalar, zira sadece dayanışmayı artırarak hareket edebilirler. Fakat bu imkansız olan bir şey değildir. Örneğin Küba, -dünyadaki en küçük devletlerden biri – şimdiye kadar onyıllar boyunca ABD'ye karşı bunu gerçekleştirdi. Gerçek sorun ulus devletin çözülüşü değil, dayanışmanın sarsılmasıdır. Birilerinin yerel bir eylemi, hayatta kalmasına müsaade eden küresel bir koalisyon olmadan gerçekleştirebilmesi daima bir ütopyaydı. İşte bugün, bu her zamankinden daha doğru. Küreselleşme nedeniyle değil, ABD sermayesinin çoğunun dünyanın diğer ülkelerine bağımlı olduğu bir dünyada, ABD devleti için sapmaları ve istisnaları kabul etmek her zamankinden daha fazla hoşgörülemez olduğu için.

Bu nedenle Seattle hareketinin karşılaştığı en önemli görev tam olarak dayanışmanın yeniden kurulmasıdır. Onların seçtiği hedefler adil ve geçerli, zira çok büyük sayıda yoksul insanı etkiliyor ve bu nedenle de bu dayanışma için büyük bir bileşim var. Buraya kadar bence çok etkili oldular. Bir yanlış yapılsa bu, değiştirilmesi ve düzeltilmesi gereken tek şeyin uluslararası kurumların kendisinin kuralları olduğunu varsaymaktan kaynaklanacak. Oysa gerçekte, değiştirilmesi gereken, açlıktan ölen insanlar üzerinde bu kuralları uygulama gücünü sağlayan dünya güçleri arasındaki siyasal ilişkidir. Ekonomik kendi kaderini tayin hakkı için gerekli olan temel dayanışmadır. Yani, ister Küba, ister Çin, ister Arjantin, Malezya ya da Güney Afrika olsun dünyadaki her ülke ve her devlet kendi halkının çıkarları için kendi ekonomik politikalarını belirleme hakkına sahip olduğunu söylemelidir. Bu borç verenlerin leş yeme hakkından daha büyük bir haktır. Bence bu tamamen pratik bir politika ve eylem planıdır.

Bence bunun burjuva ideolojisi sorunuyla da ilgisi var. Gazete ve dergilerde bulunabilecek hayalci teorilerin bazıları hakkında şüphelerim var. Ben Galileo'nun büyük bir hayranıyım. Aslında Galileo, inançlı bir Katolik'ti. Ama olgulardan başladı ve süreç içinde kendi hayatına mal olan kurumun öğretisini yerle bir etti. Olgular gerçektir; postmodernistlerin dediği gibi, farklı gözlemciler ve farklı teoriler için neyin olgu olarak kaydedildiği ve bir olgu olarak nasıl kaydedildiğine göre büyük çeşitlilikler olacaktır. Ama benim bu bağlamda olgu olarak kastettiğim şey, sizin kavramsal çerçeveniz ne olursa olsun kendisini sizin bilincinize empoze eden bir şeydir.

Düz ve kaba bir realist için, Dünya Ticaret Merkezi kulelerinin yıkılacağı “yapısı-bozulmuş gerçeklik” yoktur. Bu şey farklı insanlar tarafından deneyimlenebilir, betimlenebilir, algılanabilir ve kuramsallaştırılabilir. Ama bunun gerçekleşmiş olduğunu inkar etmek merkezileştirilmiş bir totalite içinde olmayacaktır – böyle bir şey ancak psikotik bir sayıklama durumunda paylaşılabilir.

Küreselleşmenin etkileri bu anlamda birer olgudur. Zengin ve fakir arasındaki gittikçe artan mesafe o kadar güçlü bir olgudur ki, hiç kimse ona gözlerini kapayarak kurtulamaz. Savaş da aynı derecede inkar edilemez bir şeydir. Argümanın her iki tarafında da, bugünkü sermaye küreselleşmesinin eşitliği artırdığını ya da dünyanın 20 yıl öncesine göre daha huzurlu olduğunu ciddi ciddi iddia edebilecek kimse kalmadı.

Devletin etkisinin azalıp azalmadığı, azaldıysa ne derecede azaldığı konusunda bir tartışma var. Bana göre bu sorunun yanıtı, en son çözümlemede tarihin günümüzdeki aşamasının, dünyanın istikrarlı bir örgütlenme türüne yol açıp açmadığına bağlıdır. Eğer, dünyanın artan bir yoksullaşmasının eşliğinde, çalışan bir yönetim ve toplumun oluşumu için en temel ihtiyaçlara sahip değilsen, bu yoksulluktan etkilenenler gittikçe daha fazla ümitsizlik eylemlerine yönelecekler, dünyanın bölgeleri gittikçe istikrarsız hale gelecek ve direnme yolunu arayanlar ellerinde ne varsa kullanacaklardır. Bence onların devleti kullanmaya çalışmayacaklarını düşünmek saflık olur. Sorun en son çözümlemede gücün sınırlarına dayanıyor. Bir devletin, dünya piyasasının etkilerini azaltmaya, dengelemeye ve reddetmeye yönelik bir politikasını uygulamaya geçiremeyeceğini belirleyen şey, dünya piyasasına değil, dünya siyasetine –en temel olarak da halihazırdaki ABD hükümetinin onlara izin verip vermediğine – bağlıdır.

Bu nedenle buradaki temel mesele, istikrarlı bir dünya düzeninin, esasında 1980 ve 1990’larda olgusal olarak gördüğümüz artan farklılaşma temelinde yükselebiliyor yükselemeyeceğidir. Ben bu konuda tamamen şüpheli kalmaya devam ediyorum.

Bence küreselleşme sözcüğü maalesef ideolojik bir savaşın ögesi haline geldi. Aslında, dünya tarihinin belirli bir aşamasına geldik ve esas olan bunu yönlendiren ana güçleri anlamaktır. Ona ne isim vereceğimiz o kadar da büyük bir fark yaratmıyor. Ona isterseniz “büyük kırmızı Mac” ya da istediğiniz başka bir ismi verin, gerçekte ne olduğu değişmeyecektir.

Akademik kuramcının eğilimi, son çözümlemede bilinçli in-

san eyleminin bir sonucu olan gerçek tarihsel olaylara kaçınılmaz süreçler atfetmektir.

Eğer, esasında özel ya da kısmi bir çıkarı temsil eden –örneğin Wall Street’in finansörleri- bir şeyi desteklemeyi ya da en azından onunla uyuşmayı sağlamak istiyorsanız, bu çıkarı açıkça sunmak ve “bu gerçekleşmeli, çünkü bu benim ve benim arkadaşlarım için iyi ve bu bizi daha zengin yapacak” demek her zaman kötü bir fikirdir. İlk aradığınız şey, muhaliflerinizin başka bir yol olmadığına inanacakları bir teorik çerçevedir.

Bir çok kötü mutlakçılık (*absolutism*), onların uyguladığı şeyin dünyanın olması gerektiği şekle uygun olduğu düşüncesinden başlar. Eski dinsel düzenler birçok barbarlığı tanrının kanunları temelinde haklılaştırırdı. Bugünlerde bu türden bir işlev ekonomik analizler tarafından yerinden edilmiş durumda. Yani doğa, tanrının yerini almış durumda. Başta neoliberal teori olmak üzere, ekonomik teori bütün esas analitik kurgularını “doğal” olarak sunar – “doğal” faiz oranı, “doğal” işsizlik oranı vs.

Yani küreselleşme kendi varlığını tehdit eden koşulları yarattığında, ona karşı “dünya düzeni” sözcüklerinin önüne “doğal” sözcüğünü yapııştırarak ve küreselleşmenin “doğal” muhaliflerini ise “doğal olmayan”, “bilim-dışı” olarak sunarak gelmeye çalışıyor. Aslında, sermaye küreselleşmesini tehdit eden birçok yıkıcı güç, sermaye küreselleşmesinin kendisi sayesinde dünyaya geldi. Bütün bir gençlik kuşağının öfkesini üzerine çekti. Afganistan gibi ülkeleri öylesine büyük krizlere soktu ki, yerini kanunsuzluk ve barbarlığa bıraktı. Fıili olarak Arjantin ve belki de Türkiye gibi ülkelerde de siyasal istikrarın temellerini yerinden etti.

Bilimsel görüş, sürecin yapısal istikrarsızlığını tanımak, dinamiklerinin ne olduğunu sormak ve buradan çıkararak, eski aşama kendi varoluşunun temelleri olan kurumları destekleyemediği ve yeniden üretmediği için –bugünden itibaren - yeni bir tarih aşamasına girilmeye başlandığında, bunun ne tür bir şey olabileceği üzerine çalışmakla olur.

Sermayenin küreselleşmesi yönündeki güçlü eğilim, şimdiye kadar periferiye doğru küreselleşmekten ziyade sermayeyi metropolde yoğunlaştırdı. Basit bir sermaye piyasasının yaratılması küreselleşme sürecinin bütün yıkıcı eğilimlerini artırıyor; süreç kendisiyle çelişiyor. Devletin geleceği, bazı soyut teorilere değil, halkın devletle ne yapacağıyla ilgili vereceği karara bağlıdır. Ki bu yıkıcı süreç, temel gerçeklere halkın bilinçli ilgisini çekmeyi başardıkça bu karar ortaya çıkacaktır.■